

XVIII. Dürer Verseny

Döntő (2025. 02. 07-09.)

Elméleti feladatsor

kategória

Figyelem! A teljes pontszám eléréséhez nem elegendő a megoldások számszerű közlése, levezés és a logikai lépések szöveges indoklása is szükséges (pl. „Newton III. törvénye alapján...”)!

1. feladat

(11 pont)

Watson egyik este a kertben repkedő denevérekre lett figyelmes, és tanulmányozni kezdte a viselkedésüket. Először függőlegesen feldobott egy követ, majd meglepetésére az egyik denevér üldözőbe vette, és elkapta azt, mivel vacsorának gondolta. Watson tudta, hogy a denevérek ultrahangokat bocsátanak ki és érzékelnek ahhoz, hogy tájékozódjanak; viszont elgondolkodott, hogyan tudja a denevér megmondani, hogy hol van a kő, és mekkora annak sebessége.

- (a) Tegyük fel, hogy lefelé zuhan egy kő, és függőlegesen repülve üldözi azt egy denevér állandó v_D sebességgel. Az általa kibocsátott hanghullám f_0 frekvenciájú, a beérkező pedig f_1 frekvenciájú. Mekkora volt a kő sebessége, és a közöttük lévő távolság a hullám kibocsátásakor, ha T idő telt el a kibocsátás és az érzékelés között?

Adatok: $v_D = 15$ m/s, $f_0 = 47,7$ kHz, $f_1 = 50$ kHz, $T = 0,1$ s.

- (b) A denevérek által kibocsátott hanghullámok lehetséges legkisebb frekvenciája $f_{\min}$, az érzékelt hanghullámok lehetséges legnagyobb frekvenciája pedig $f_{\max}$. Legalább mekkora legyen $f_{\max}$ értéke, hogy a denevérek bármilyen 0 és v_D közötti sebességgel a kő után repülve, minden pillanatban tudják érzékelni a h_0 magasságból, kezdősebesség nélkül zuhanó követ.

Adatok: $f_{\min} = 45$ kHz, $h_0 = 5$ m.

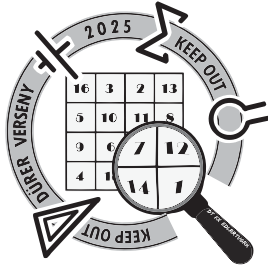
- (c) Valójában a denevérek nagyobb frekvencia-tartományban érzékelnek hullámokat, mint amiben ki tudják őket bocsátani. A közönséges törpedenevérek (*Pipistrellus pipistrellus*) esetén a kibocsátás tartománya 45 kHz és 70 kHz közé esik, míg nagyjából 20 kHz és 80 kHz közötti frekvenciájú hullámokat hallanak. Mekkora sebességgel kell Watsonnak feldobnia a követ, hogy az egy helyben lebegő közönséges törpedenevér azt a dobás pillanatában ne érzékelje?

Útmutatás: A hanghullámok levegőben való terjedési sebességét vehetjük konstans $c = 340$ m/s-nak, és a légellenállástól eltekinthetünk. Érdemes $g = 9,81$ m/s²-el számolni.

2. feladat

(16 pont)

A legenda szerint réges-régen a Düránusznak is volt egy holdja, mely körpályán keringett a bolygó körül, azonban egy rejtélyes esemény miatt eltűnt. Már több magyarázat is született az égitest eltűnésére, és heves vita zajlik arról, hogy melyik helyes. A tudósok szerint a hold felrobant, és a törmelék kizárólag a pálya síkjában, minden irányban egyenletesen repült szét. Ezt látszólag alátámasztják a csillagászati megfigyelések és a geológiai leletek, miszerint a törmelék 65%-át Düránusz körüli pályán és 12%-át a Düránusz felszínén találták meg, miután mindent

XVIII. Dürer Verseny

Döntő (2025. 02. 07-09.)

Elméleti feladatsor

kategória

alaposan átkutattak. A dűrkutatók és a dűrológusok azonban felhívták a figyelmet arra, hogy ez a magyarázat aligha lehet helytálló, hiszen a maradék 23% nem tűnhetett el nyomtalanul. A tudósok is tisztában vannak ezzel, de még nem tudtak tudományos magyarázatot felállítani, holott szentül meg vannak győződve, hogy igazuk van.

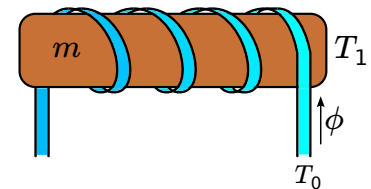
- Hová tűnt a maradék törmelék, ha feltételezzük, hogy a tudósoknak igaza van?
- Hogyan aránylik a robbanásban nyert sebesség a hold kerületi sebességéhez?
- Hogyan aránylik a hold pályájának sugara a Düránusz sugarához?

Útmutatás: A Düránusz légköre és a törmelékdarabok egymásra gyakorolt gravitációs hatása elhanyagolhatóak, a hold mérete pedig sokkal kisebb, mint a pályájának a sugara. Továbbá tételezzük fel, hogy a robbanáskor nyert sebesség kisebb, mint a hold kerületi sebessége.

3. feladat

(9 pont)

Egy m tömegű, T_1 hőmérsékletű réztömböt szeretnénk lehűteni úgy, hogy T_0 hőmérsékletű vizet folyatunk egy csőn keresztül az ábrán látható módon, ϕ vízárammal. A cső kialakítása lehetővé teszi a víz és a réz közötti hőcserét, valamint azt is, hogy a réztömb egyenletesen hűljön. Mivel a csőben a víz elég gyorsan folyik, ezért a cső hossza mentén nem alakul ki termikus egyensúly, továbbá a víz a réz által leadott hőnek csak η -szorosát veszi fel. Mennyi idő szükséges ahhoz, hogy a réztömb hőmérséklete T_2 -re hűljön?

Adatok: $m = 5 \text{ kg}$, $T_1 = 100 \text{ }^\circ\text{C}$, $T_0 = 20 \text{ }^\circ\text{C}$, $\phi = 5 \text{ g/s}$, $\eta = 0,8$, $T_2 = 50 \text{ }^\circ\text{C}$, továbbá a réz és a víz fajhője rendre $c_r = 0,39 \text{ kJ/(kg }^\circ\text{C)}$ és $c_v = 4,18 \text{ kJ/(kg }^\circ\text{C)}$.

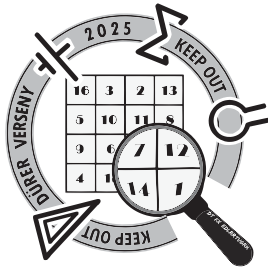
Útmutatás: A réztömb és a víz közötti hőcserén kívül minden más termikus kölcsönhatástól tekintsünk el.

4. feladat

(14 pont)

A fehérjék életünk szerves részei, amik olyan aminosavakból épülnek fel, melyek elektromos töltéssel is rendelkezhetnek. Vegyünk egy fehérjét, és azon belül két pontszerű aminosavat, amik Q_1 és Q_2 töltéssel rendelkeznek, d_1 , illetve d_2 távolságra vannak a fehérje felszínétől, valamint L távolságra vannak egymástól. A fehérjében található többi aminosavat tekintsük semleges töltésűnek. Közelítsük a fehérje felszínét egy síkkal, melynek egyik oldalán az aminosavak, másik oldalán pedig víz található. Mekkora a töltésrendszer potenciális energiája, ha a fehérjén belül a relatív dielektromos állandó ϵ_1 , míg a vízben ϵ_2 ?

Útmutatás: Két dielektrikum határfelületén az $\mathbf{E}$ mező felülettel párhuzamos komponense és a $\mathbf{D} = \epsilon_0 \epsilon_r \mathbf{E}$ mező felületre merőleges komponense folytonosan megy át. A potenciális energia nullpontját válasszuk a végtelen távol felvett értéknek.

XVIII. Dürer Verseny

Döntő (2025. 02. 07-09.)

Elméleti feladatsor

5. feladat

(15 pont)

Adott egy z tengely körül hengersizmetrikus mágneses tér, amelynek z irányú komponense minden pontban ismert, $B_z(z) = B_0 + \alpha z$ nagyságú. Egy véglapok nélküli, vékonyfalú, kicsiny r sugarú, l hosszúságú, m tömegű szigetelő henger felületén egyenletesen elosztunk Q töltést. Ezután a hengert v_0 sebességgel elindítjuk úgy, hogy szimmetriatengelye a z tengely mentén mozogjon. Mekkora lesz a tömegközéppontjának sebessége t idő múlva?

Útmutatás: Mivel az r sugár kicsi ($r \ll B_0/\alpha$), a mágneses mező z irányú komponense homogénnek tekinthető a véglapok teljes felületén.

Használható segédeszközök: író- és rajzolóeszközök, számológép, függvénytáblázat.

A feladatok megoldására 180 perc áll a csapatok rendelkezésére.

Sikeres versenyzést kívánnak:

a szervezők